

THE EXPERIMENTAL INTROSPECTION AND THE CULTURAL PSYCHOLOGY INSAKUNTALA AND IUBIRE MAGICĂ

Iuliana Voroneanu (Păunescu)

PhD Student, "1 Decembrie 1918" University of Alba-Iulia

Abstract: The stories are part of the psychological fantasy, the limit situations in which the characters fall due to an imbalance between culture, related to their inner or personal life, and civilization, that is, social life, the outside world in which the characters perform. The innovative element of the two stories stems from the balanced relationship between the real and the livestock by recreating a legend in a real situation by "adopting the theory of the personality migration". The heroes' psychic is marked by unusual experiences that lead to changing their perceptual ways. Intellectuals fall into the category of "neurotic" townspeople, who can only unravel by the act of reading or by reverie. They try to escape from the anxious urban environment, thus coming out of the rigid norms of society, of collective consciousness, seeking freedom and proximity to origins.

Keywords: fantastic, imbalance, experience, conscience, perception

Povestirile se înscriu în sfera fantasticului psihologic, situațiile limită în care se încadrează personajele datorându-se unui dezechilibru dintre cultură, raportat la viața interioară sau personală a acestora, și respectiv civilizație, adică viața socială, lumea exterioară în care performează personajele.

Elementul inovator al celor două povestiri reiese din raportul echilibrat dintre real și livresc, prin recrearea unei legende într-o situație reală, prin adoptarea teoriei migrației de personalitate¹. Psihicul eroilor este marcat de experiențe neobișnuite care conduc spre modificarea modurilor de percepție a acestora. Intelectualii se încadrează în categoria orășenilor deveniți nevrotici, care pot să se descătușeze doar prin actul lecturii sau prin reverie. Ei încearcă să evadeze din spațiul citadin anxios în natură, ieșind astfel din normele rigide ale societății, ale conștiinței colective, căutând libertatea și apropierea de origini.

Personajele aparținând unui cadru contemporan modern iau parte la întâmplări supuse unor fenomene de neînțeles pentru ei, care nu pot fi explicate logic. Omul lui Voiculescu poate să-și însușească un model de viață care îl transcede, transferul spiritual făcând posibilă trecerea barierei între spațiu și timp.

În *Iubire magică* Voiculescu prezintă mecanismul psiho-erotic provocat de jocul complex al imaginației și inteligenței poetului, personajul din povestire care dorește să scrie o replică a operei lui Goethe, *Faust*, abordând o inversiune a rolurilor eroilor. Pentru ca ideile să se înlănțuie și să ia o formă, poetul apelează la o tehnică care îi favorizează „starea de concentrare până la beatitudine lucidă și integrarea în universul creat”², devenind o victimă subordonată Margaretei, în realitate sub forma seducătoarei Mărgărita.

Este vădită intenția lui Voiculescu de a demistifica elementul supranatural din tradițiile folclorice, recurgând la psihologie. Evenimentele relatate sunt supuse unui proces de derealizare, distanțându-se prin multiplicarea punctelor de vedere, a percepției faptelor de către numărul mare al naratorilor. Primul narator, caracterizat prin modestie, se retrage pentru

¹ Gheorghe Postelnicu, *Viața și opera lui Vasile Voiculescu*, București, Editura EuroPress Group, 2012, p. 273

² Maria Elena Ganciu, *Vasile Voiculescu și riscurile experienței mistice*, Editura Limes Epifania, Cluj, 2013, p. 80

a face loc poetului, doctorului și pictorului. Elementul declanșator care are efect asupra poetului este discuția despre influența folclorică a mării, urmare fiind memorarea unei amintiri din tinerețe, când însoțise un prieten, culegător de folclor, într-un sat izolat de munte.

Cursul evenimentelor se supune unui fenomen de liniște ciudată, care pregătește treptat cadrul psihologic care va fi invadat de forțe malefice, logic excluse. Efectele magiei sunt rapide, cu ritualuri care au note de mister, de obscuritate, păstrând astfel o tonalitate ascunsă. După tehnica străveche a străngerii aurului cu ajutorul blăni mitice, cei doi orășeni sunt uimiți de descântecul vrăjitorului împotriva insectelor chinuitoare, identificând în același timp legi naturale, cât și deformare psihică, respectiv manipulare.

Urmând să rescrie episodul din opera lui Goethe, poetul recurge în mod voluntar unei experiențe de „delir al introspecției” prin suspendarea aderenței la realitate³, respectiv la „meditația adâncă”, parte a practicilor proprii, pentru înlesnirea „concentrării până la exaltare”, introspecția fiind percepută astfel drept o extensie a meditației și contemplării speculative asupra propriei conștiințe: „Un ritm al spiritului vital, un fel de stăpânire, o frână asupra respirației până la oprire, un soi de luciditate, ca un control pus pe bătăile inimii și ațintirea unei imagini mintale, care crește și înflorește, se amplifică sub privirile unui ochi lăuntric, dându-mi o beatitudine ca de hașiș, dar fără urmările dezastruoase ale acestuia”⁴. Reveria este întreruptă, ca o ironie a sorții, de către nora gazdei, Mărgărita.

Având la bază lectura lui Goethe, naratorul proiectează distorsionat pasiunea sa pentru Margareta, eroina din episodul pe care îl rescria, aceasta devenind o obsesie. Mărgărita este descrisă asemenea unei zeițe, de „o perfecțiune copleșitoare”, cu „perfecție în linii, noblețe în atitudini, armonie în mișcări”. Primul impuls erotic stârnit de frumoasa Mărgărita ia proporții, dezvoltându-se într-o frenezie care îl conduce pe poet până la substituirea personalității. Voința de împotrivire a eroului este anihilată, poetul devenind o creatură neputincioasă subordonată în totalitate frumoasei Mărgărita. „Se întâmplă oare cu mine o obsesie, până la substituire de personalitate?”

Universul psihic al naratorului este distorsionat de pasiunea devenită fixație: „Ați simțit ce simplificatoare este pasiunea? Cum reduce și unifică existența numai la un singur și același mod? La o unică cheie? În privința asta se poate spune că pasiunea este o fericire, o penibilă dar autentică fericire. Ca orice nebunie de altfel. Toate complicațiile dispar. Te întorci la o singură dimensiune, aceea a pasiunii tale.”

Descrierea evenimentelor este directă și presărată cu foarte multe detalii, interpretarea acestora depinde de atitudinea povestitorului. Deși își fac prezența semne ale nefirescului și secțiuni de magie, povestitorul încearcă să găsească câte o explicație logică, tocmai pentru a descuraja o percepție a unei realități secundare, vizibil aparținând ocultismului, în psihologia culturală a lumii satului cam pustiu, fără viață socială, fără biserică și preot.

Refuzat în mod repetat, fiind tratat cu dispreț, poetului i se revelează ca singură soluție, practica magică a vrăjitoarei satului, Sibila, care îi întărește acestuia convingerea că Mărgărita este o „unealtă”, pe care doar Necuratul „o arată fragedă și frumoasă”. Deoarece pentru poet iubirea înseamnă un șoc existențial, care presupune mutații de caracter și de conduită, acesta este gata să își vândă sufletul pentru a afla modul demonic prin care ar putea atinge aceeași undă identică de vibrație cu a femeii ce a pus stăpânire pe ființa sa. Simplul artificiu de magie spulberă frumusețea absolută, descoperind „antipodul urâtului care neagă erosul”⁵.

³Ana- Maria Tupan, *Modernismul și psihologia*, București, Editura Academiei Române, 2009, p. 101

⁴ Vasile Voiculescu, *Integrala prozei literare*, Ediție îngrijită, prefață și cronologie de Roxana Sorescu, Editura Anastasia, București, 1998, p. 190

⁵Maria Elena Ganciu, *Vasile Voiculescu și riscurile experienței mistice*, Editura Limes Epifania, Cluj, 2013, p. 81

Poetul trăiește experiența terifiantă a metamorfozării femeii care îl vrăjise, trecând de la surpriză la neliniște, spaimă și teamă, într-un adevărat spectru al morții: „ În fața mea sta o strigoaică, cu ochii de albuș de ou răscopt, plesnit de dogoare; nasul mâncat de ulcer, obrajii scofâlciți se sugeau adânc între gingiile știrbe și puruiate. Sâniile tescuiți atârnav ca două pungi goale, uscate și încrețite. Coastele îi jucau ca cercurile pe un butoi dogit. Și în bazinul șoldiu, pe crăcanele oaselor picioarelor, măruntaiele spurcate clocoteau ca niște șerpi veninoși și duhoarea morții umplu deodată lumea.” El nu percepe ființa care se află în fața lui, ci imaginea pe care i-o descrie vrăjitoarea, aceea a strigoaicei duhnind a moarte. Este o traumă psihică care îl va urmări permanent.

Personajul narator resimte șocul metamorfozei, realitatea și raționalitatea fiind înlocuite la nivel psihologic cu o cauzalitate imaginară și inacceptabilă. El trebuie să admită prezența unor forțe supranaturale pe care nu le poate controla, acestea primind consistență și manifestându-se în plan material. Astfel este perceptibilă o evoluție periculoasă și nocivă a evenimentelor, ascunsă la început sub o aparență logică, creând impresia unui contact direct cu fenomenul psihic, accesibil numai celui care îl trăiește. Sugestia terifiantă a interferenței lumii reale cu cea a forțelor malefice apare din modul în care se încearcă explicația rațională a evenimentelor stranii, confuzia ia amploare cu cât efortul de căutare a adevărului, a logicității, este mai profund.

În *Sakuntala* asistăm la o dublă poveste de iubire, având în centru imaginea eroinei din epopeea indiană, întrupată într-o țigancă. Dionis manipulează imaginația vărului său, într-un itinerar al iubirii neîmpărtășite, ambii fiind acaparați de imaginea Radei- Sakuntala. La început, îndrăgostitul Dionis este influențat de concepția potrivit căreia, prin adaptarea la mediul țigănesc, ar putea să o cucerească mai ușor pe frumoasa Rada. El este subjugat de aceasta, care îl respinge permanent, deși acest aspect nu e vizibil. Vărul său se aștepta să găsească „ o epavă romantică, un decăzut simpatic, un rătăcit pitoresc...ars de o patimă unică”. În schimb, acesta nu afișează „nici patimă, nici vrajă”. Treptat, acesta își reia rolul de aristocrat modern, protector al șatrei, primind considerația și respectul țiganilor.

Fata oferă revelația arhetipului vizibil în persoana ei, halucinantă viziune a Sakuntalei: „ Venea, călcând poiana, prin mijirea serii, fecioara sacră din miniatura indiană. Aidoma. Același mers modulat în cântec, aceeași statură cu formele pure, aceeași mândră gingășie, pletele cu reflexe albastre încadrând sombrul oval al chipului covârșit de ochii magici, sâniile înfloriți pe negrul liman al pieptului, și mai ales sub borangicul galben al veșmântului, coapsele străvăzute ca două zeițe misterioase”.

Naratorul este contaminat de emoțiile și trăirile lui Dionis în prezența Radei, un adevărat fenomen de delir sistematizat: „ Întepenisem năuc, cu gura căscată, cu răsuflarea tăiată și tremuram. Nu trupește. Îmi tremura duhul, stihia alcătuitoare”, pierzându-și controlul asupra ființei și conștiinței și declarându-se cu „ mințile stârnite spre vis și profetie”.

Dionis face dovada transferului spiritual spre vărul său, lăsându-l să trăiască sentimentele de iubire și să-și observe propriul comportament, reluat și experimentat prin trăirile vărului său, „ Tu ai fost un alt eu. Al doilea Dionis, care-și reedita o parte a vieții, ca să mă verific și corectez”. Explicația fenomenului de „mandatare” a pasiunii trăite, a „ fericirii în decădere” este crudă și dureroasă, Dionis fiind o personalitate puternică, un explorator al stărilor psihologice impuse de sentimentul de iubire. După trecerea efectului halucinant, vărul lui Dionis nu are nici o remușcare sau părere de rău pentru experiența avută.

Frumusețea percepută anterior, atributele de zeiță ale Sakuntalei, se banalizează o dată cu aflarea adevărului despre familia nelegitimă, respectiv despre fiul său, aceasta devenind doar, o țigancă frumoasă cu un copil de gât”. Dubla izolare a lui Dionis, atât de lumea exterioară, cu psihologia proprie, cât și de sine însuși, îi conferă acestuia o nouă perspectivă asupra vieții, dar și o altă personalitate. Răsturnarea de situație finalizată cu metamorfozarea lui Dionis, vine din partea vărului său, conștient de jocul tragic la care luase parte, „ Tu ai fost

țigan, apoi rege. Acum trebuie să devii zeu”. Iubirea eșuată este înlocuită cu demnitatea absolută, dispariția în lume a lui Dionis, simbolizând zeificarea personajului. Ordinea lumii stăpânite se împrășteie, reinstalându-se haosul în legea firii.

Cele două povestiri nu se concentrează în jurul evenimentelor și situațiilor, ci asupra modului de percepție. Psihicul personajelor marcate de experiențe neobișnuite, este descris ca un proces de resimbolizare a ființei.

BIBLIOGRAPHY

Ganciu, Maria Elena, *Vasile Voiculescu și riscurile experienței mistice*, Editura Limes Epifania, Cluj, 2013

Postelnicu, Gheorghe, *Viața și opera lui Vasile Voiculescu*, București, Editura EuroPress Group, 2012

Tupan, Ana- Maria, *Modernismul și psihologia*, București, Editura Academiei Române, 2009

Ungureanu, Cornel, *Proză și reflexivitate*, București, Editura Eminescu, 1977

Vasile Voiculescu, *Integrala prozei literare*, Ediție îngrijită, prefață și cronologie de Roxana Sorescu, Editura Anastasia, București, 1998

Zaharia-Filipaș, Elena, *Introducere în opera lui Vasile Voiculescu*, Editura Minerva, București, 1980